

Naturskyddsföreningen

2017-03-11

Släpp vattnet fritt!

Södertälje 21/3-23

mia.svedang@naturskyddsforeningen.se

Ikväll

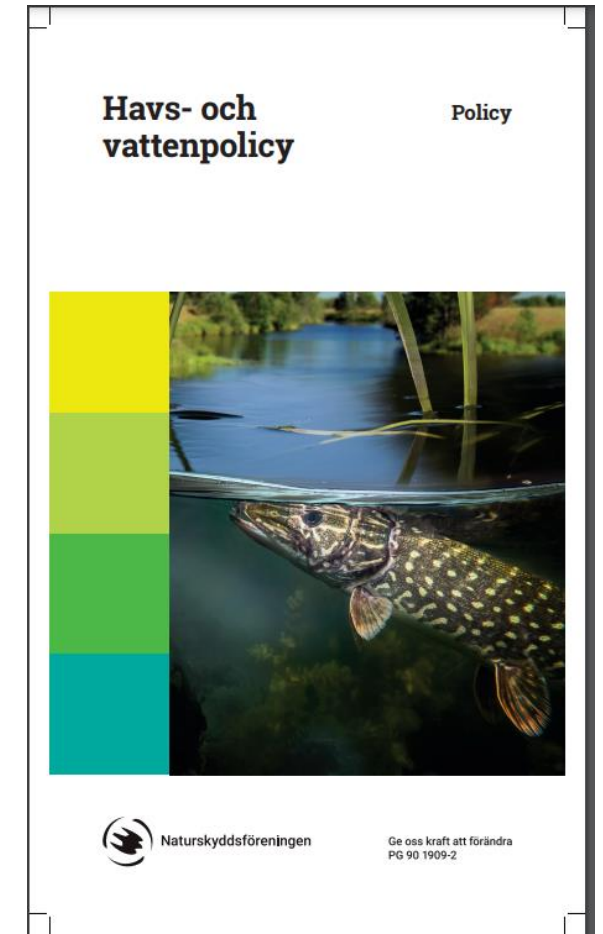
- Sjöar och vattendrag i Sverige kraftigt påverkade
- Vatten, våtmarker & klimat
- Vattenkraft & dammar
- Föroreningar & gifter
- Vilka vattenmiljöfrågor driver Naturskyddsföreningen?
- Vad kan du göra själv ?

Naturskyddsföreningen

- Naturskyddsföreningens [Framtidsstrategi 2019-2023](#) - med Akvatiska ekosystem!
- Snart ny Framtidsstrategi
- Sprillans ny [Havs- och vattenpolicy](#)

Naturskyddsföreningen

Sjöar och vattendrag i Sverige kraftigt påverkade

2

Naturskyddsföreningen

© Anette 2016

Naturskyddsföreningen

Vatten, våtmarker & klimat

3

Naturskyddsföreningen

En fjärdedel av Sveriges våtmarker har försvunnit

- Utdikning, invallning, sjösänkning
- Torvutvinning
- Bara en femtedel är **helt opåverkade** av dikning eller andra åtgärder

1878-1887 sänktes Hjälmarén med 1,3 m. Mudderverket Enhörningen användes vid sjösänkningen

Naturskyddsföreningen

Jordbruksarealen har ökat med 2,3 miljoner ha

Från 1800-talets början till 1960-talet har....

- 1 200 000 ha täckdikats
- 600 000 ha myrar odlats upp (2/3 omförs nu till skog)
- 2 500 sjöar sänkts/torrlagts
- 30 000 avvattningsföretag (= dikningar) genomförts
- 444 invallningsföretag genomförts

(Håkansson 1995)

Exempel: Kävlingeåns (Skåne) vattensystem

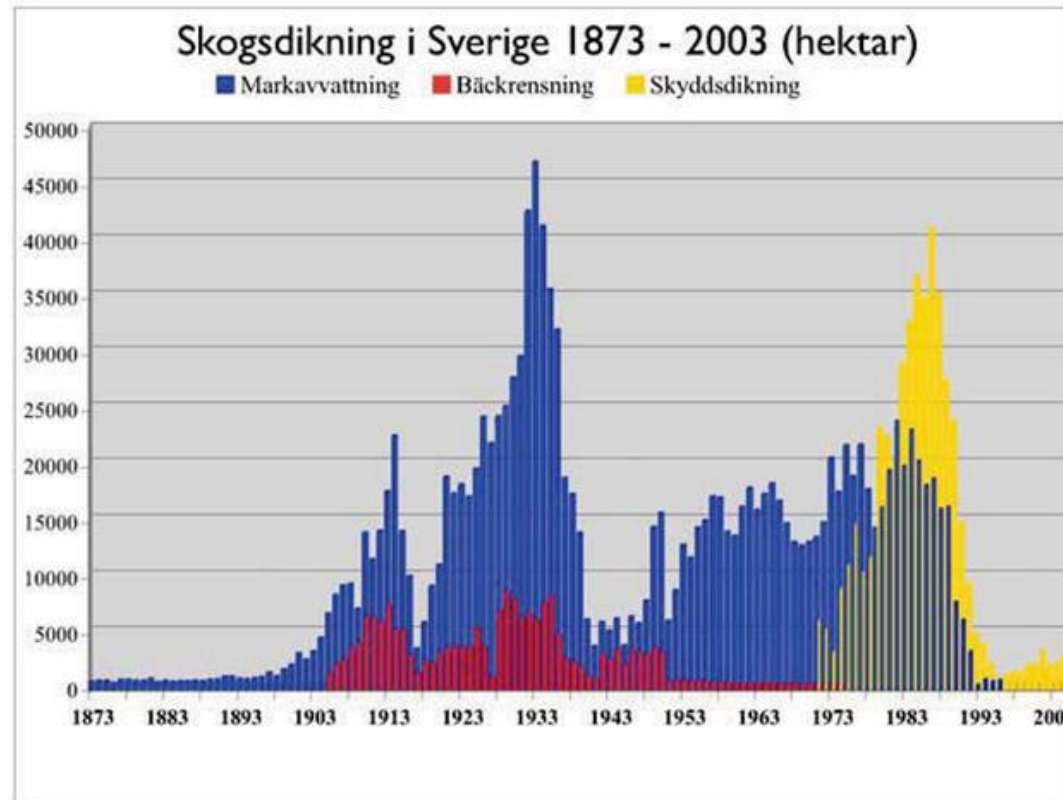
- Jmfr 1812-1820 med 1950-1953
- Innan åtgärder utgjorde ytvatten 29 % av avrinningsområdet
- Idag har större delen av ytvattnet försvunnit – endast drygt 3 % återstår

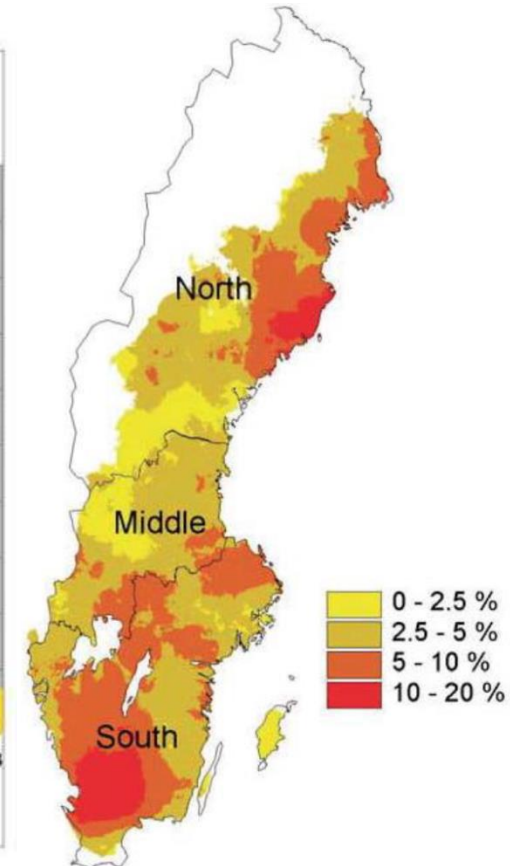

Dikning i skogen

- Skogsdikning i stor skala sedan slutet av 1800-talet
- 10-20 000 ha skogsmark dikades per år 1950-1990
- Högst andel dikad skogsmark i södra Sverige

Data för perioden 1873–1999 från Ahlbäck (2002) perioden 2000–2003 (Hånell, 2009)

Våtmarker är bra för klimatet!

- **Binder kol**
- Bromsar upp och **håller kvar vatten**
- Mildrar effekter av **översvämning/torka**

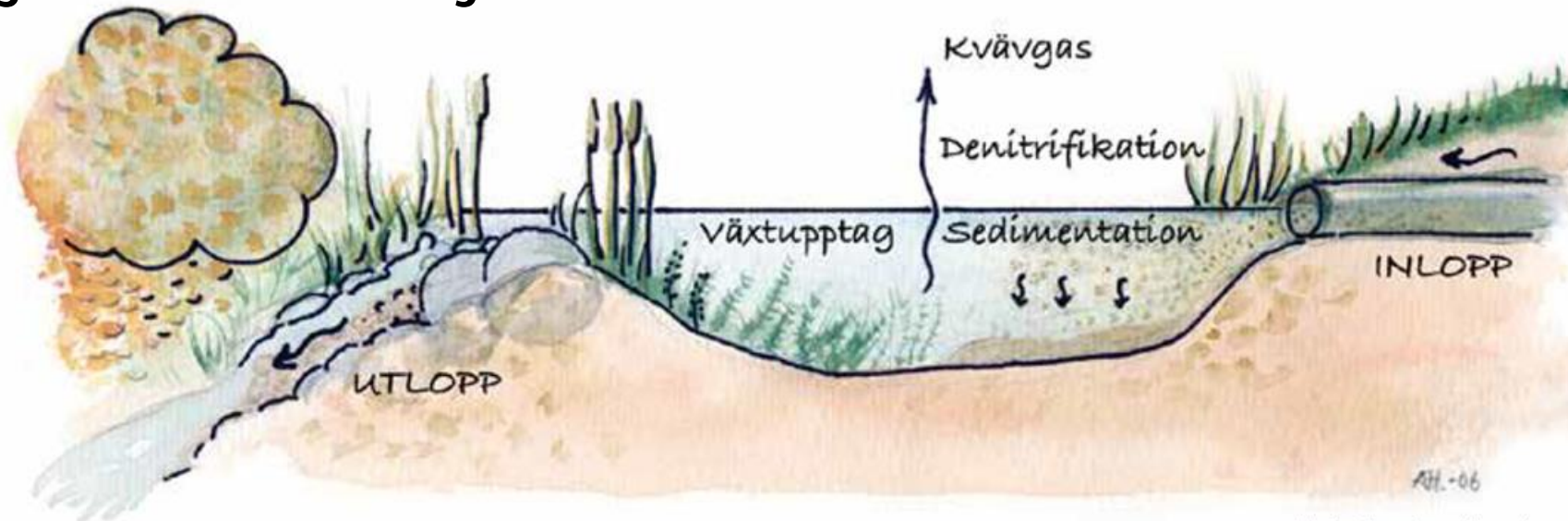
- Dikade torvmarker **läcker koldioxid** – 20 % av Sveriges klimatpåverkande utsläpp från dikade torvmarker!

Men de flesta våtmarker är multifunktionella!

- Förutom att de är bra för klimatet...
- Fungerar de som **biologiska filter** – renar vatten från övergödande ämnen & gifter
- Gynnar de den **biologiska mångfalden**
- Och bidrar till **grundvattenbildning**

Naturskyddsföreningen

Vattenkraft & dammar

4

Bara 1/3 av världens floder strömmar fritt

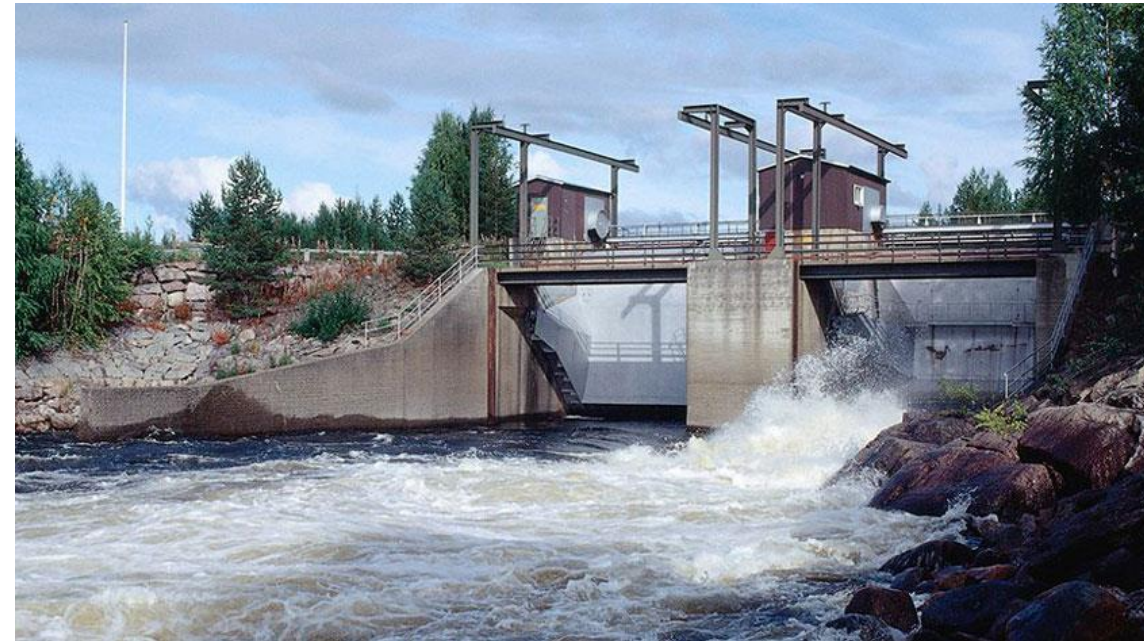
- I Sverige är det ännu mindre....
- Dammar och magasin minskar drastiskt de **många nyttor** som välmående vattendrag erbjuder människan och naturen, världen runt
- I Europa > **1,2 miljoner dammar**
- I Sverige ca **12 000 dammar** – varav ca 4000 kopplade till vattenkraften
- De flesta dammar **små** – bara 140 stora kraftverksdammar

Vattenkraft

- I Sverige finns ca 2100 vattenkraftverk – ca **250** stycken står för **94 % av all vattenkraftsel**
- 1700 småskaliga vattenkraftverk ger tillsammans **ca 2 %** av all vattenkrafts-el

Vattenkraft & dammar negativt för miljön

- **Vandringshinder** – fisk och andra organismer kan inte vandra
- **Torrlagda/överdämda** sträckor
- Förändrade flöden, **korttidsreglering**
- Förändringar i materialtransport och sedimentation
- Förändringar av vattentemperatur & isläggning
- Förändrad erosion

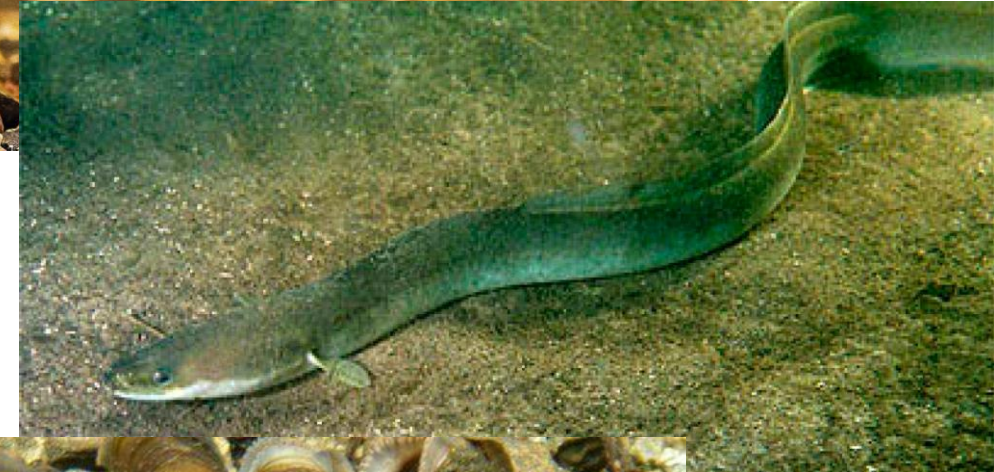

Torrfåran vid Alfta, Hälsingland är 4 km lång

Den biologiska mångfalden drabbas hårt – några exempel....

- **Tre fjärdedelar** av världens vandrande fiskar har försvunnit de senaste 50 åren
- **Ål** – kan inte vandra uppströms/strimlas i turbinerna vid nedströmsvandring
- **Lax & öring** – kan inte vandra – idag finns 16 vildlaxälvar i Sverige (mot tidigare minst 37)
- **Flodpärlmussla** – beroende av öring för att kunna fortplanta sig

Nationell plan för prövning av vattenkraften (NAP)

- Majoriteten av Sveriges vattenkraftverk har miljötillstånd som är över hundra år gamla
- Nu ska alla kraftverk förses med **moderna miljövillkor**
- Omprövningarna sker enligt en **nationell plan**
- Beräknas hålla på till 2037 (typ)
- Nu har regeringen **pausat** omprövningarna....

Förslag till nationell plan för omprövning av vattenkraft

Med beskrivning av vattenmiljö och effektiv tillgång till vattenkraftsel samt identifierade behov för fortsatt arbete

Naturskyddsföreningen

Föroreningar & gifter

5

Sjöar och vattendrag används för att bli av med oönskade ämnen

- Vi har under lång tid använt sjöar och vattendrag som **recipienter**
- **VA-sektorn** → övergödande ämnen, läkemedelsrester etc
- Jord- och skogsbruk → **diffust läckage** av näringsämnen och bekämpningsmedel
- Industrin – övergödande ämnen etc
- **Via atmosfären** – surt nedfall och andra luftföroreningar

Övergödning

- Leder till ökad algbloomning och syrefria bottenar
- **Jordbruk** och **avlopp** de viktigaste källorna
- De flesta sjöar och vattendrag i det svenska jordbrukslandskapet når inte god ekologisk status – övergödning viktig faktor
- 10% av hushållen har **enskilda avlopp** – svarar för nästan lika mycket näringsutsläpp som alla reningsverk tillsammans

Bekämpningsämnen och miljögifter

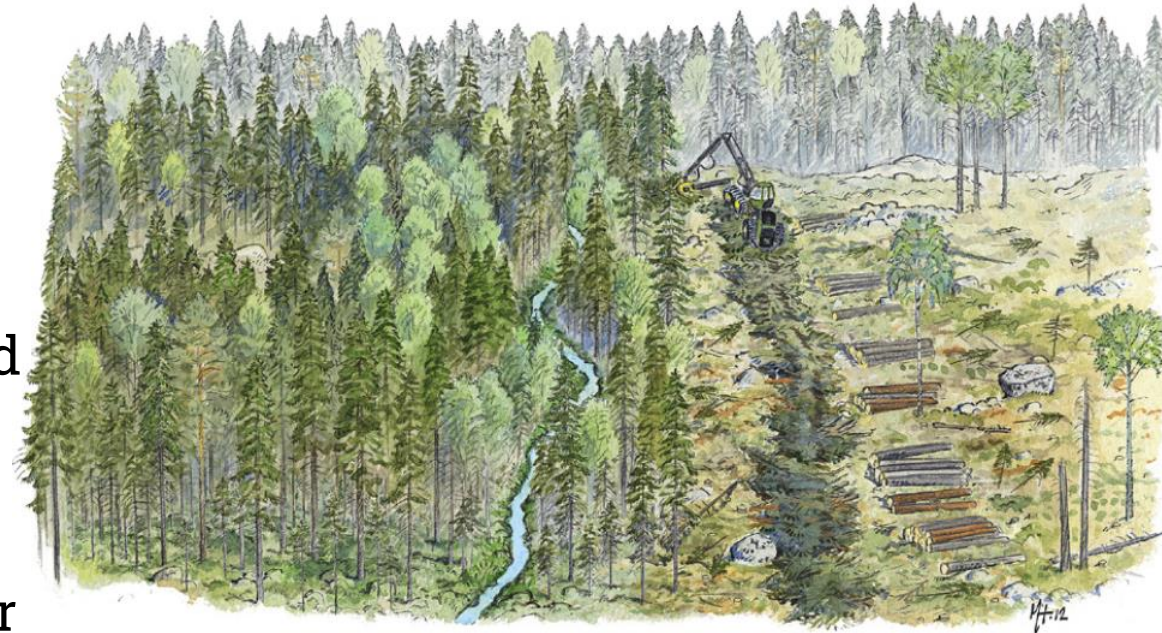
- Gamla & nya
- Medvetet & ofrivilligt
- I dag använder vi **över 200 miljoner ton** farliga kemikalier per år i Europa
- Användningen av **växtskyddsmedel** minskar inte
- T ex **PFAS** finns i dricksvatten på många håll – [Naturskyddsföreningens PFAS-rapport](#)

Kantzoner – minskar läckaget

- Gränsen mellan land och vatten – fungerar som filter
- Jord- och skogsbruk
- Ljus och skugga
- Kantzonens vegetation bidrar med mat
- Ger **död ved**
- Stabiliserar & **minskar erosion**
- **Lövträd & buskar** i kantzonen ökar artrikedomen och produktionen av fisk i skogsbäckar
- **OBS!** Olika åldrar, olika trädslag, lövträd

Naturskyddsföreningen

Naturbaserade lösningar

- Multifunktionella och kostnadseffektiva åtgärder
- Att hålla kvar vatten i landskapet
- Läs mer i Länsstyrelsen Västra Götalandsregionens [broschyr](#)

Naturskyddsföreningen

Strandskydd

6

Naturskyddsföreningen

Strandskydd sedan 1950-talet

- 100 meter ut/in (ibland 300 m)
- Man kan få dispens –
särskilda skäl krävs

Strandskyddets syfte:

- Från början - att trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv vid havet, insjöar och vattendrag för allmänheten –
allmansrättslig tillgång till stränder
- Strandskyddets syfte utvidgades 1994 till att även omfatta livsvillkoren för **växter och djur**

Naturskyddsföreningen

Varför behövs strandskydd?

- Demokrati/Allemansrätt
- Skyddar natur & arter

Men också....

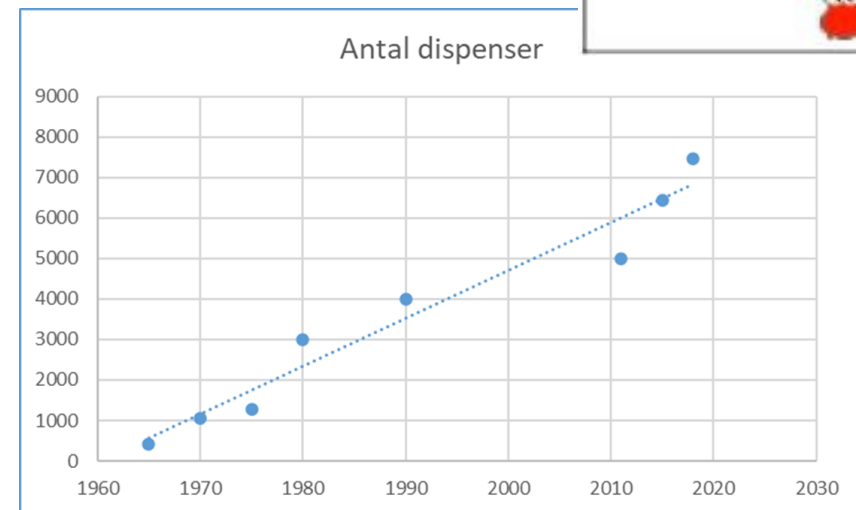
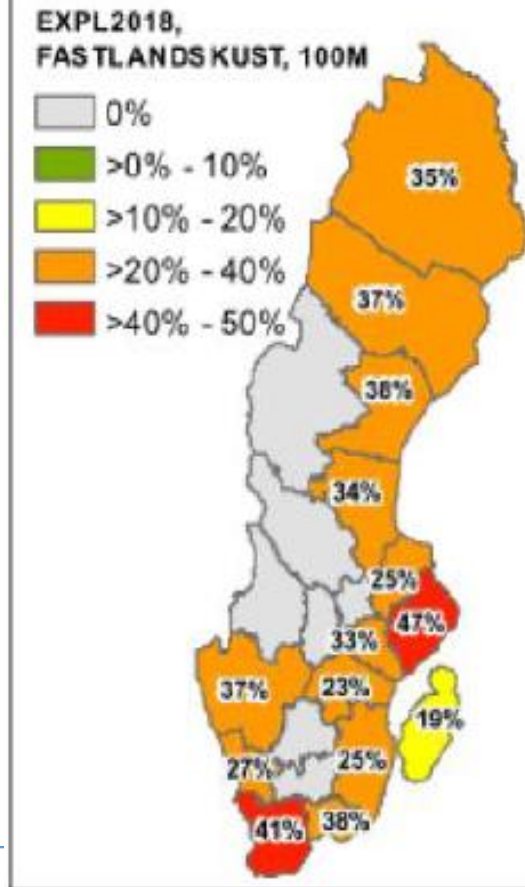
- Skydd mot klimatförändringens negativa effekter
- Skydd av ekosystemtjänster
- Behövs för att vi ska nå miljömålen

Exploatering trots strandskydd

- **Exploateringen ökar** i Sverige – gäller såväl sjö- som havsstränder och vid vattendrag
- **Stockholm och Skåne** - störst andel exploaterad strandzon för samtliga strandtyper (förutom breda vattendrag - där toppar Blekinge län)
- Läs mer i vår [Strandskyddsrapport](#)

Naturskyddsföreningen

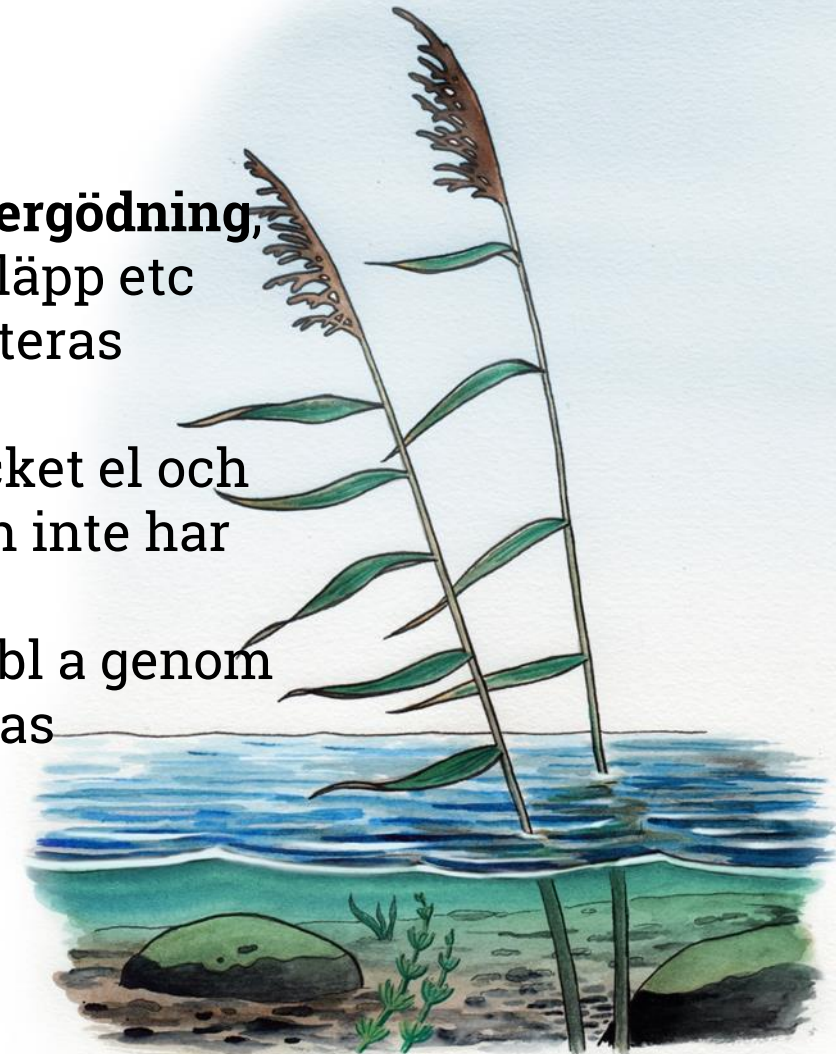
Några viktiga vattenmiljöfrågor som Naturskyddsföreningen driver

7

Naturskyddsföreningen arbetar bl a för....

- Att fler **våtmarker** ska återskapas → Minskad **övergödning**, högre biologisk mångfald och minskade CO₂-utsläpp etc
- Att gamla ineffektiva enskilda **avlopp** ska uppdateras
- Att våra **vattenkraftverk** ska miljöanpassas
- Att vattenkraftsverk som inte producerar så mycket el och vissa **dammar** som inte fyller någon funktion och inte har höga kulturvärden avvecklas
- Att **jord-och skogsbruk** tar större miljöhänsyn – bl a genom att spara kantzoner som inte brukas och besprutas
- Att kraftigt påverkade vattendrag **restaureras**
- Att **strandkyddet** ska vara fortsatt starkt
- **Tillåt mer vatten i landskapet!**

Naturskyddsföreningen

Vad kan du göra själv?

8

Naturskyddsföreningen

De flesta vattenmiljöfrågor
storskaliga – kräver
nationella och
internationella lösningar

Naturskyddsföreningen

Men det finns mycket som du kan göra själv...

- Håll ögonen öppna
- Engagera dig i lokal vattenmiljö/politik
- Småskaliga åtgärder
- Mer omfattande åtgärder

Viva vatten faktablad

- Enkla, handfasta tips som ej kräver dyr teknik
- Vad får man/får man inte göra på egen hand?

Naturskyddsföreningen

Naturskyddsföreningen

Bli artletare

Du kan göra en insats för forskningen i sjöar, hav och rinnande vatten genom att bli artletare. Problemet idag är över 30 av Sveriges sjöar och vattendrag är övergödda, och många andra vattendrag är förorenade. Följd av sänkning och reglering av ålgräsängar och blåstångskogar som leder till grumligare vatten och mindre fiskbestånd.

En stor kartläggning av de bottenlevande djuren i svenska sjöar och vattendrag 2000-talet visade att mer än hälften inte längre finns kvar – bland annat stora fiskarter som ål och naturkräftor.

I våra sjöar och vattendrag är vattenkraftverken ett stort problem. Kraftverken skapar barriärer för fisk och andra vattenlevande djur. Detta gör att fisk och andra vattenlevande djur inte kan flytta mellan vattendrag. Detta leder till att fisk och andra vattenlevande djur inte kan hitta till sina livsmiljöer. Detta leder till att fisk och andra vattenlevande djur inte kan hitta till sina livsmiljöer.

Åtgärd: Genom att gå ut i naturen och observera naturen kan vi bidra till att vi får mer kunskap om naturen och vad som händer i naturen. Detta kan vi göra genom att gå ut i naturen och observera naturen. Detta kan vi göra genom att gå ut i naturen och observera naturen.

Naturskyddsföreningen

Skörda vass

Att skörda grön vass under sommaren är en bra idé för att förbättra vassens kvalitet. Detta gör att vassen blir mer näringsrik och mer smakrik. Detta gör att vassen blir mer näringsrik och mer smakrik.

Åtgärd: Genom att skörda vassen under sommaren kan vi bidra till att vassen blir mer näringsrik och mer smakrik. Detta kan vi göra genom att skörda vassen under sommaren.

Naturskyddsföreningen

Viva vatten – lägg ut risvasar

Risvasar är en gammal beprövad fiskeriteknik som kan gynna både fisk och vattenlevande smulpetdjur. Detta gör att risvasarna blir mer näringsrika och mer smakrika. Detta gör att risvasarna blir mer näringsrika och mer smakrika.

Åtgärd: Genom att lägga ut risvasar i sjöar och vattendrag kan vi bidra till att fisk och vattenlevande smulpetdjur får mer näringsrik och mer smakrik mat. Detta kan vi göra genom att lägga ut risvasar i sjöar och vattendrag.

Håll ögonen öppna - Bli artletare

- Många sällsynta och hotade arter
- Kunskapsbrist vanlig
- Rapportera arter - bidra till ökad kunskap och bättre skydd!

Naturskyddsföreningen

Engagera dig lokalt - Gå med i ett vattenråd

- Vattenråd – samverkan mellan olika lokala intressenter kring ett vatten
- Naturskyddsföreningen representerad i många vattenråd

Stå upp för strandskyddet

- Många felaktiga dispenser ges
- Föreningar kan överklaga – inte enskilda
- [Strandskyddsrapport + kretshandledning](#) finns

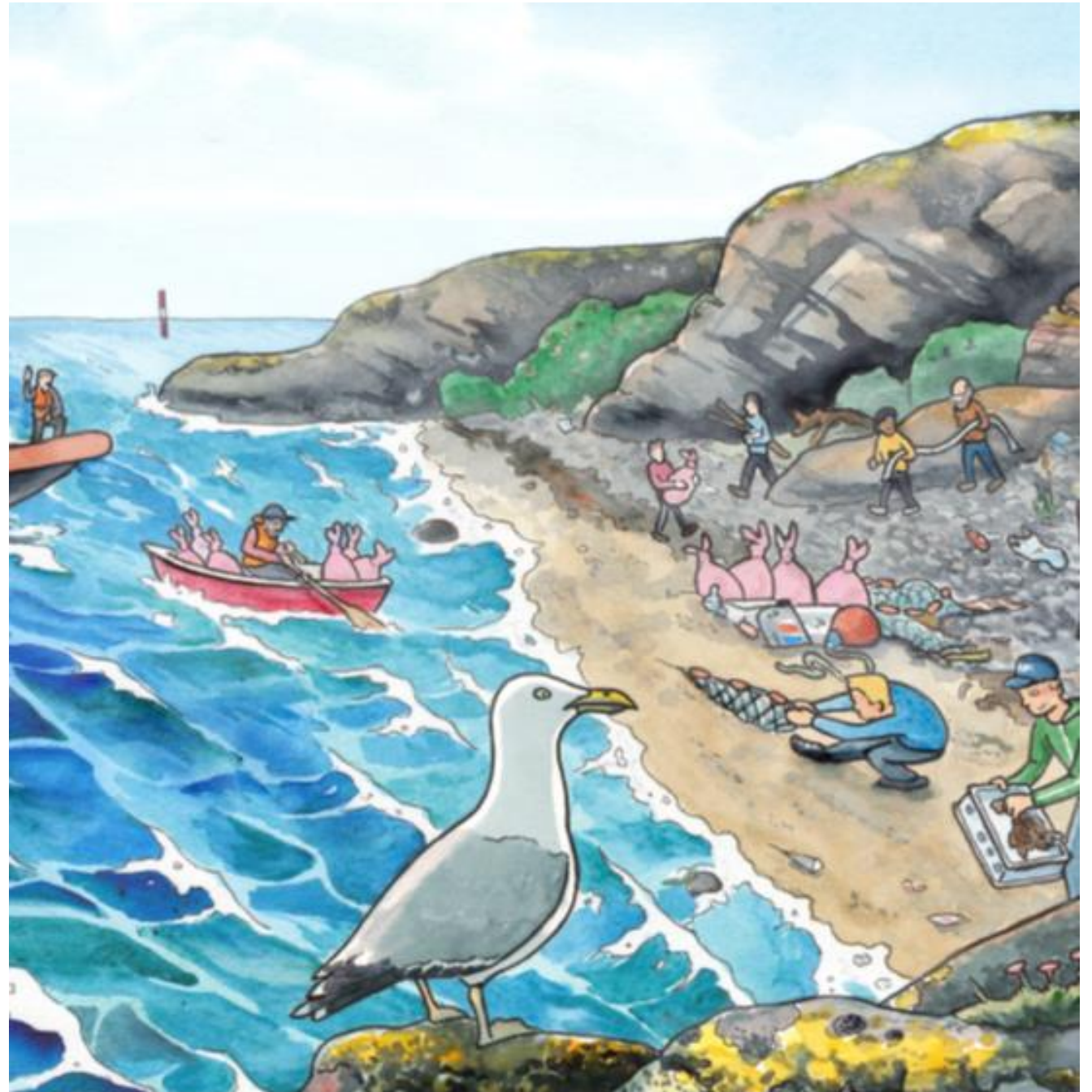
Illustration Erik Kohlström

Enkla/Småskaliga åtgärder

– t ex Städa stranden

- Tillsammans med vänner, grannar eller föreningen
- Samla in, sortera och lämna till återvinning
- Man kan även rapportera skräp digitalt

Anlägg en groddamm

- För en liten damm i trädgården behövs inget tillstånd
- OBS! Alla Sveriges groddjur är fridlysta

Lite mer omfattande åtgärder – t ex Skugga bäcken

- Gynnar den biologiska mångfalden på flera sätt
- Träden skuggar → motverkar igenväxning
- Rötterna binder jorden & stabiliserar strandkanten
- Löven som faller ner → mat för smådjur av olika slag

Proppa ett dike i skogen

- Genom att lägga diken kan man höja vattennivån → skapa blötare förhållanden/våtmark + en mer naturliknande hydrologi
- OBS! Många regler kring diken – viktigt kolla att det är OK!

Illustration Erik Kohlström

Naturskyddsföreningen

Mer omfattande:

- Sök pengar från Naturskyddsföreningens våtmarks-fond!

Hem → Tid för våtmark!

Tid för våtmark!

Det saknas väldigt mycket våtmarker i Sverige. Under 1800- och 1900-talen sänktes mängder av sjöar. Kärr och mossar dikades ut eller fylldes igen, havsvikar vallades in. Syftet var ofta att skapa jordbruksmark eller att öka produktionen i skogen. Resultatet blev att 75 % av alla större våtmarker nedanför fjällen är påverkade och att 90 % av våtmarkerna är borta i slättlandskapen.

Naturskyddsföreningen

Bra miljöval-fonden

- Åtgärder i vattendrag påverkade av vattenkraft
- För att minska vattenkraftens skadeverkningar och gynna den biologiska mångfalden
- Kan sökas när som helst...

Gå med i Havsnätverket!

- Ca 900 likasinnade medlemmar intresserade av vår havs- och vattenmiljö
- Gemensamma kampanjer, utbyte av kunskap, utbildningar och inspiration
- Du bestämmer själv hur mycket du vill engagera dig
- Starta lokal grupp..?
- Alla i nätverket är välkomna att lämna bidrag till nyhetsbrevet
- Nästa träff Laholm 13-14/5

Anmäl dig här

Släpp vattnet fritt – det är vår!

- Det finns mycket man kan göra på egen hand – allt från små enkla åtgärder som inte kostar (mycket) pengar och inte kräver tillstånd till stora restaureringsprojekt
- Viktigt väcka engagemang och intresse – vi vill ha mer (och renare) vatten i landskapet!
- Lokal kunskap ovärderlig!
- Naturskyddsföreningen kan spela en viktig roll - på egen hand eller tillsammans med andra

TACK FÖR MIG!

mia.svedang@naturskyddsforeningen.se

